

ERNST BLOCH
İbni Sina ve Aristotelesçi Sol

Avicenna und die Aristotelische Linke

© 1972 Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main

İletişim Yayınları 2440 • Politika Dizisi 157

ISBN-13: 978-975-05-2152-2

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Aybars Yanık

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERNST BLOCH

İbni Sina ve Aristotelesçi Sol

Avicenna und die Aristotelische Linke

ÇEVİREN *Tanıl Bora*

ERNST BLOCH 1885'te Yahudi bir küçük memur ailesinin çocuğu olarak Ludwigshafen'de doğdu. Münih'te, fizik ve müzik yan dallarıyla destekleyerek, felsefe doktorası yaptı. "Emperyalist işgal savaşı" olarak gördüğü Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine İsviçre'ye iltica etti. 1920'lerde Berlin'de bulunduğu yıllarda, Marksist tiyatrocu-yazar Brecht'le ve düşünür Benjamin'le yakın ilişkisi vardı. Nazilerin iktidara gelmesi üzerine tekrar ülke dışına çıktı. Son olarak gittiği Prag'ın da Nazi işgaline uğraması arefesinde ABD'ye göç etti. 1949'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği himayesinde kurulan Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ne taşındı, Leipzig Üniversitesi'nde çalıştı ve bir süre "devlet filozofu" muamelesi gördü. 1956'da Sovyetler Birliği'nin Macaristan'daki liberal-sosyalist rejime müdahalesini eleştirmesi ve derslerinde bu eleştirisi doğrultusunda "özgürlük ideali"ni işlemesi üzerine zorunlu emekliliğe sevk edildi. 1961'de Batı Almanya'ya geçti ve Tübingen Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. 1968 öğrenci hareketine eleştirel ama hararetili bir destek verdi. 1977'de Tübingen'de öldü. Üç bine yakın öğrencinin meşaleli yürüyüşüyle uğurlandı.

Eserleri: *Geist der Utopie* [Ütopyanın Tini], 1918; *Thomas Münzer als Theologe der Revolution* [Devrimin Teologu Olarak Thomas Müntzer], 1921; *Freiheit und Ordnung* [Özgürlük ve Düzen], 1947; *Spuren* [Izler], 1930; *Subjekt - Objekt* [Özne-Nesne], 1949; *Erbschaft dieser Zeit* [Bu Çağın Mirası], 1935; *Avicenna und die Aristotelische Linke* [İbn-i Sina ve Aristotelesçi Sol], 1949; *Das Prinzip Hoffnung* [Umut İlkesi], 1954-1959; *Naturrecht und menschliche Würde* [Doğal Hukuk ve İnsan Onuru], 1961; *Tübinger Einleitung in die Philosophie* [Tübingen Mukaddimesi - Felsefeye Giriş], 1963; *Atheismus im Christentum* [Hristiyanlıktaki Ateizm], 1968; *Das Materialismusproblem, seine Geschichte und Substanz* [Materyalizm Sorunu, Tarihi ve Özü], 1972; *Experimentum Mundi. Frage, Kategorien des Herausbringens, Praxis* [Dünya Deneyi. Soru, Çıkarısamamın Kategorileri, Praxis], 1975.

İletişim Yayınları Bloch'tan *Umut İlkesi*'ni (çev. Tanıl Bora, 1. cilt 2007, 2. cilt 2012) ve *Izler*'i yayınlamıştır (çev. Suzan Geridonmez, 2010).

Gelişme, *eductio formarum ex materia*'dır.¹

İBNİ SİNA - İBN RÜŞD

1 Biçimler/suretler sadece maddeden çıkar.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN NOTU.....	9
Asla Aynısı Değil.....	11
Kayıt Düşmek ve Hatırlamak İçin.....	13
Ticaret Şehirleri ve Helenistik Zemin.....	17
Bilimin İmanla Farklı İlişkisi.....	21
Yaşayan, Uyanık Oğlu, Gök Cismi Olarak Tanrı.....	29
Aristoteles-İbni Sina ve Bu-Dünyanın Özleri.....	35
İbni Sina'nın Thomas'a Etkisi ve Aksı.....	51
Aristotelesçi Solun Kilise Karşısı Harekete Tesiri.....	61
Ahlâka İndirgenmiş Din.....	69
Aristoteles ve Mekanik Olmayan Madde.....	75
Aristoteles'in Kendi Solu Tarafından Dönüştürülmesi, Bu Solun Kendisinin Dönüşümü.....	77
Madde-Biçimini Bağlarından Kurtaran Sanat.....	83
<i>Metin Parçaları ve Açıklamalar.....</i>	89

ÇEVİRENİN NOTU

Dipnotlar açıklama için konmuştur, özgün metinde dipnot yoktur. Bazı eski Yunanca ve Latince terim ve alıntıların çevirisine yardımcı için Serdar Tekin'e teşekkür ederim.

Bloch'un genel fikriyatına aşinalık kazanmaya yardımcı olabilecek iki makalemi not edeyim: “Peygamberâne ve geveze?": Ernst Bloch ve eleştirel teori: akrabalıklar ve meseleler”, *Toplum ve Bilim*, sayı 110 (2007), s. 132-152. “Ernst Bloch'ta sosyalizm, metafizik, din ve ateizm: 'Başka bir anlamda sofı'”, *Sol İlâhiyat* içinde, der. Kâzım Özdoğan ve Derviş Aydın Akkoç, Birikim Kitapları, İstanbul, 2013, s. 171-192.

TANIL BORA

Asla Aynısı Değil

Zekice olan her Őey, daha evvel yedi defa dűŐünűlműŐ olabilir. Ama bir daha dűŐünűldűđűnde, baŐka bir zaman ve baŐka bir durumda, artık aynısı deđildir. Sadece dűŐünűrű deđil, her Őeyden ۆnce űzerine dűŐünűlen Őey deđiŐmiŐtir bu arada. Zekice fikir, kendini bu deđiŐimde yeniden sınımalı, kendisini bir Yenilik olarak kanıtlamalıdır. Bu icap, bilhassa Őark'ın bűyűk dűŐünűrleri ۆrneđinde zengin sonuçlar dođurmuŐtur. Onlar Yunan'ın ıŐıđını hem kurtardılar hem dۆnűŐtűrdűler.

Kayıt Düşmek ve Hatırlamak İçin

Bu düşünürlerin ilklerinden ve en büyüklerinden biri İbni Sina idi, Latinleştirilmiş adıyla Avicenna. 980'de Buha-ra'da Afşana'da doğdu, Tacik halkındandı. Abu Ali el-Hüseyin ibn Abdullah ibn Sina zengin bir hanenin ahvadıydı, anne babası çocuğun özenli bir eğitim almasını sağladılar, sağlıklı bir şekilde erken olgunlaştı. Gözüne apaçık görünen yoldan yürümek üzere insanda erkenden beliren o istidada uygun bir haldi bu. İbni Sina iyi aritmetik, geometri, mantık ve astronomi dersleri aldıktan sonra gittiği Bağdat Üniversitesi'nde felsefe ve tıp öğrenimi gördü. On sekiz yaşına geldiğinde politik uğraşları ve ecza ilmini bir arada götürecek maharetine erişmişti. Sonraları Hamadan emirinin (antik Ekbatana) veziri oldu, ardından İsfahan valisinin hizmetine girdi, onun Hamadan'ı fetihmesi üzerine oraya geri döndü. Bunun yanında, Bağdat halifesinin oğlunu tahlili bir yöntemle tedavi etmesi sayesinde erken yaşta tıbbi bir şöhret de kazanmıştı, bu

ona büyük servet kazandırdı. İbni Sina'nın ulema çevrelerinde hiç eksik olmayan düşmanları, onun aşk ve şarapta aşırılığa teslim olduğunu ileri sürerler; şayet doğruysa bu onun bünyesinin sağlamlığına dair imgeyi tamamlar. Esas aşırılık onun eserinin genişliğindedir, İbni Sina arkasında doksan dokuz yazı bırakmıştır. Ecza sanatıyla felsefede eş derecede bilgili olan İbni Sina, yüzyıllar boyunca Şark'ta olduğu kadar Garp'ta da şifa biliminin temel kitabı sayılan ünlü tıp kanonunu yazdı. Felsefede temel eseri mânidar bir biçimde *Kitab eş-Şifa* adını taşır; böylece bedeninin tedavisini ve idaresini aklınkine aktarır. Şifa Kitabı bir ansiklopedidir, on sekiz kitapta dört temel bilimi ele alır: Mantık, fizik, matematik ve metafizik. Latinceleeri mevcut olanlar (kısmen 11. ve 12. yüzyıldan kalma çevirilerle) şunlardır: *Compendium de anima*, *De Almahad*, *Aphorismi de anima*, *Tractatus de definitionibus et quaesitis*, *De divisionibus scientiarum* ve *Metaphysika* çalışmaları. İbni Sina'nın herhalde en gayrı ortodoks metni olan *Philosophia orientalis*¹ ise kaybolmuştur, ancak küçük bir kısmı sonra gelen filozofların değinilerinden bilinir. Erken Tacikçe yazılan ve 1937/38'de Tahran'da yayımlanan iki ciltlik *Danişnâme* ansiklopedisi de keza gayrı ortodokstur (çünkü dilsel nedenlerle sadece küçük bir okur çemberine açıktır. Bu konuda bkz. Sovyet dergisi *Woprosy filosofii* 3/1948, s. 358'de Bogutdinow). İbni Sina 1037'de İsfahan'da öldü, mezarı Hamadan'dadır ve bugün de ziyarete açıktır. Orada, Hamadan'da, 1952'de İran barış komitesinin çağrısı uyarınca, İran-Arap parıltısıyla tüm Ön

1 Latince: Şark felsefesi.

Asya'nın kültürünün en geniş ve ilerici mirasına ait olan büyük filozof adına bir anma töreni düzenlendi. Gerçi bininci doğum yıldönümü Avrupa zaman hesabını tam tutmaz fakat İslâmi zaman ölçüsüne ve onun ay takvimine uyar. Zaten Avrupa kronolojisi de Şark skolastiğini şimdiye kadar olduğundan daha iyi hatırlama sorumluluğuyla çoktandır karşı karşıya bulunuyor. Çünkü bu skolastik–Garb'inkinden önemli ölçüde farklı olarak– aydınlanmamızın kaynak alanlarından biridir ve her şeyden önce, göreceğimiz gibi, Aristoteles'e dayanarak Hıristiyanca olmayan bir yoldan geliştirilmiş son derece kendine özgü bir materyalist canlılığa sahiptir. Aristoteles'ten Thomas'a [Aquino] ve öte dünya tinine değil de, Giordano Bruno'ya ve *çiçek açan* tüm/evrensel-madde'ye [vahdeti mevcut] uzanan bir çizgi vardır. İşte, İbni Sina bu çizgide İbn Rüşd'le birlikte ilk ve en önemli köşe taşlarından biridir; yapılan anmanın bunun kaydını düştüğünü kavramamız gerekir. Şayet nice sıradan anma günü gibi, sadece tesadüfî ve geçip gitmiş değilse... Oysa bu hatırlamanın tam günüdür ve zorunludur: Maddeye, çoktan unutulmuş, taze ve yeni bir bakış söz konusudur burada. Bu bakışın edası ne mekanistlerinki gibi yavan ne öte dünyadakilerin arzuladığı gibi mahcupdur; İbni Sina onu enerjisiyle yükleyerek aktarmıştır bize.